

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi
III. Uluslararası Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî
Sempozyumu

(30-31 Ekim, 2009, Üsküp / Scopje)

HACI BEKTAŞ VELÎ'NİN
TARİHSEL KİMLİĞİ, DÜŞÜNCE
SİSTEMİ ve ETKİLERİ

Editörler

Doç. Dr. Gıyasettin AYTAŞ
Yrd. Doç. Dr. Yusuf DOĞAN
Arş.Gör. Deren Başak AKMAN YEŞİLEL

VELAYETNAME'DE GİZLENEN HACI BEKTAŞ VELÎ GERÇEĞİ VE BEKTAŞILIK

Hacı Bektash Velî Fact Hidden in Velayetname
And Bektashism

Prof. Dr. Hasan ONAT

ÖZET

Hacı Bektaş Velî, Ahmet Yesevi geleneğinin Anadolu'da yeşermesini sağlayan sembol isimlerden birisidir. Ahmet Yesevi'nin hikmetlerinin özünü oluşturan "Ahlak temelli din anlayışı" Hacı Bektaş Velî sayesinde Anadolu insanının düşünce, tutum ve davranışlarına yansımıştır. Velayetname, pek çok mitolojik ögenin yanında hem Ahmet Yesevi'nin temelini attığı ahlak temelli din anlayışının kök hücrelerini, hem de Hacı Bektaş Velî'nin Anadolu insanının gönlünde nasıl yer ettiğini göstermektedir. Ancak, Velayetname'de gerçekle mitoloji iç içe girmiş durumdadır. Mitolojik zırh, gerek Yesevilik ve Ahmet Yesevi ile gerekse Hacı Bektaş Velî ile ilgili birtakım gerçeklerin öz hâlinde korunarak günümüze ulaşmasını sağlamıştır. "Fikir-hadise irtibatı" ilkesi doğrultusunda bilgiler ayıklandığı takdirde, en azından Velayetname'nin yazıya geçtiği zaman dilimindeki Hacı Bektaş Velî ve Bektaşilik gerçeği ortaya çıkacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bektaşilik, Velayetname, Söylence, İslam Tarihi, Hacı Bektaş Velî Düşüncesi

ABSTRACT

Hacı Bektash Velî is one of the symbolic names who contributed appearance of Ahmet Yesevi tradition in Anatolia. "Religious understanding based on morals" ideology forms the essence of Ahmet Yesevi philosophy and this ideology is reflected in the ideas, attitudes and behaviors of Anatolian people by the help of Hacı Bektash Velî. Velayetname shows us both the base of this ideology together with some mythological elements and how Hacı Bektash Velî gained his place in the hearts of Anatolian people. However, the reality and the mythology are intertwined in Velayetname. Mythological shield helped the protection and transmission of some facts without any change about Hacı Bektash Velî, Ahmet Yesevi and Yesevism to present. If the information is sorted out using the "idea-action connection (fikir-hadise irtibatı)" principle Hacı Bektash Velî and Bektashism fact during the period when Velayetname was written will be put into light.

Key Words: Bektashism, Velayetname, Myth, Islamic History, Hacı Bektash Velî Philosophy

GİRİŞ

Bu tebliğ, bazı temel varsayımlar üzerine inşa edilmiştir. Birincisi, Velayetname ve Velayetname türü eserler, yazıldığı andan itibaren Bektaşilik ve Türk Kültürü'nün yazılı kaynakları arasında yer alır. Eserin içeriğini oluşturan şifahi kültür, kitabın yazılı kaynak olarak değerlendirilmesine engel değildir.

İkincisi, insan zihninde ve toplumda makes bulan her efsane, her mitolojik anlatı, mutlaka içinde birtakım hakikat pırıltılarını da barındırır. Hatta bazı hakikatlerin kalıcı olabilmek için mitolojik bir zırha büründüklerini söylemek bile mümkündür.

Üçüncüsü, mitolojik anlatının en ilginç tarafı, her dinleyenin, her okuyanın ondan kendisine göre bir çıkarım yapma imkânı bulmasıdır. Belki de mitolojiyi cazip kılan hususlardan birisi onun bu özelliği olmasıdır. Efsaneler, insanların dünyalarında, insanların arzularına, beklentilerine, donanımlarına ve tutumlarına uygun olarak yeniden inşa edilebilirler. Her insan, her efsanede kendinden bir şeyler bulabilir. Her efsane anlatılırken, dinleyenlerin algı düzeylerine göre yeniden kurgulanabilir. Buna rağmen, efsaneyi var kılan, hakikat pırıltılarını gizleyen ruh, efsane yaşadığı müddetçe varlığını her zaman bir şekilde hissettirmeyi başarır.

Dördüncüsü, Alevi-Bektaşî geleneği, Türk Kültürü'nden ve İslam'dan bağımsız bir gelenek değildir.

Beşincisi, Ahmet Yesevi ve Yesevilik ile ilk meyvelerini vermeye başlayan "ahlak temelli din anlayışı", Türkler'in İslam'ı anlama biçimlerine ciddi olarak damgasını vurmuştur. Bu sebepten Türkler'in İslam anlayışı, ahlakı merkeze alan bir anlayıştır.

Altıncısı, bu tür eserlerde, daima İslam'ın evrensel ahlak ilkeleri ile ilgili birtakım mesajlar, adeta her sözün, her satırın içine ustalıkla yedirilmiştir.

Yedincisi, verilmek istenilen mesaj ve öne çıkarılmak istenilen ahlak ilkeleri olunca, zaman ve mekân kaygısı bir şekilde ortadan kalkmış olmaktadır. Hatta, anlatılanların hakikatle ilgisi de insanların ilgi alanlarının dışında kalmaktadır.

Bu tebliğin amacı, Velayetname'nin, Hacı Bektaş Velî gerçeğinden ve Velayetname'nin kaleme alındığı zaman diliminde Hacı Bektaş Velî'nin adı etrafında ortaya çıkan oluşumdan, ya Bektaşilik'ten ne tür gerçekleri veya gerçek pırıltılarını günümüze taşımaya muvaffak olduğu sorusuna cevap aramaktır.

Velayetname/Menakıbname Geleneği ve “Velayetname”/ Menakıb-ı Hünkar Hacı Bektaş Velî

Yazı, insanoğlunun gelecek nesillere ulaştırmak amacıyla harflere ve şekillere dönüştürebildiği / sembolleştirebildiği her şeyi, kelimelerin, kavramların elverdiği ölçüde koruyarak, geçmişle gelecek arasında köprü görevi gören, insanlık tarihinin en mühim icatlarından birisidir. Aslında yazının temelinde insanoğlunun kelime ve kavramlarla düşünmesinin, kavramlaştırma, sembolleştirme yetisinin yattığını söylemek pek yanlış olmasa gerektir. Düşünen, keşfeden, anlayan, seven, üzülen insan, görüşlerini, düşüncelerini, hislerini birileri ile paylaşmak ister. Bütün bunlar, yaratıcı yetilerle donatılmış insanın yaratıcılığının tezahürleridir. Yaratıcılık fark edilmek ister. Fark edilebilmenin en kalıcı yollarından birisi, yazıdır.

Hiç kuşkusuz geçmişten bize intikal eden her türlü yazılı belge, o belgenin kaleme alındığı zaman diliminin ve öncesinin yazıya aktarılabilen gerçeklerini veya bazı gerçek parçalarını içinde barındırır. Bu yazılı belgeler, uzun süre kulaktan kulağa aktarılarak devamlılığı sağlanan, yazıya dönüştüğü ana kadar değişerek, dönüşerek yaşayan efsaneler, menkıbeler ise, belge hakikat pırıltılarının yatay ve dikey olarak tahlil edilmesini gerektirecek bir önem taşıyabilir. İşte Velayetname/Menakıbname türü eserler, hem yazıldıkları zaman kesitindeki olay ve olguları, hem de onun öncesinden her an yeniden üretilerek devam ede gelen, her türlü olumsuz koşula rağmen var olmayı başaran, halkın muhayyilesini diri tutan ve menkıbenin özünü/ruhunu oluşturan hakikatin unutulup gitmeden diri kalmasını sağlayan bilgileri bize ulaştıran eserlerdir. Bu tür eserlerde, geçmiş ve gelecek iç içe girmiştir. Anlatılanların gerçeklerle örtüşüp örtüşmediği, çoğu zaman insanların aklından bile geçmez. Esas olan, verilmek istenilen mesajdır; mitolojik zırrın içinde gizlenen hakikatin bir şekilde yeni nesillere ulaşmasıdır.

Hacı Bektaş Velî ile ilgili menkıbeleri toplayan Velayetname, bir yandan Türk Tasavvuf edebiyatında sözü edilen Velayetname/Menakıbname geleneğinin bir parçasıdır; diğer taraftan da, kaleme alındığı zaman diliminde halkın muhayyilesinde makes bulan Bektaşiliğin ve Hacı Bektaş Velî'nin ana özelliklerini bizlere yansıtmaktadır.

Hacı Bektaş Velî'nin Kimliği ve Nesebi

Velayetname'de Hacı Bektaş Velî'nin Hz. Muhammed'in soyundan geldiği, yani seyyid olduğu bir silsilename verilerek şöyle belirtilir: “Hacı Bektaş-ı Velî Seyyid Muhammed'in oğludur. Seyyid Muhammed, Musa-i Sani'nin oğludur... Her yönüyle peygamber sülalesinden olduğu kesin olan Hünkar Hacı Bektaş el-Horasani seyyiddir.”

Seyyid, Hz. Fatıma yoluyla Hz. Muhammed'in torunu Hüseyin'in soyundan gelenlere verilen bir sıfattır. Hasan'ın soyundan gelenlere de "şerif" denilir. Türklerde Hz. Muhammed'in soyundan gelmek, çok özel bir anlam kazanmıştır. Osmanlı Devleti sırf seyid ve şerifleri belirlemek ve onlara destek olmak için "Nakibu'l-Eşraf" isimli bir kurum oluşturmuştur. Ancak, gerek Kızılbaş, gerekse Bektaşî geleneğinde karşımıza çıkan Hz. Peygamber'in soyuna mensup olma meselesi, fiilen o soya mensup olmaktan çok manevi bir mensubiyet olarak anlaşılmalıdır. Belki de, başlangıçta manevi mensubiyet, zaman içinde Hz. Peygamber'in soyundan gelmek olarak da anlaşılabilir.

Hacı Bektaş Velî, Türk Tasavvuf geleneği içinde çok özel yeri olan, Türklerin gönül dünyasında taht kuran önemli bir isimdir. Velayetname'de, onun doğumu ile ilgili olarak anlatılanlar, Hz. Muhammed'in soyu ile kurulan bağlantının (seyyidliğin) manevi olma ihtimalinin daha yüksek olduğunu düşündürmektedir.

Tarih, sevilen, sayılan insanların doğumundan daha önce başlatılan birtakım harikulade olaylar dizisi ile diğer insanlardan daha farklı bir yere yerleştirildiklerini göstermektedir. Ancak, bu olağanüstü görülen olayların, bu insanların sağlığında veya vefatlarından sonra, tarihin geriye doğru işletilmesi sonucu oluşturulan, özünde hakikat pırlıtsı taşımasına rağmen, tarihî gerçeklerle örtüşüp örtüşmediği pek önemsenmeyen bir anlayışın ürünü olduğu hemen akla gelmektedir. Hacı Bektaş'ın da, doğduğunda, dudaklarını sürekli hareket ettirdiği için annesi Hatem Hatun'un memesini emmediği, onun kıpırdayan dudaklarına kulağını yaklaştıran annesinin kelime-i tevhid sesini duyduğu, "Hz. Hünkar Hacı Bektaş-ı Velî hazretlerinin dilinden çıkan ilk sözün kelime-i Şehadet" olduğu Velayetname'de yer almaktadır (Duran, Yıl 77). (Gölpınarlı'daki ifade şöyledir: "Zeynep Hatun, memesini Bektaş'ın ağzına verdiyse de çocuk bir türlü almadı. Altı ay geçince şehadet parmağını kaldırdı, 'eşhedü en la ilahe illallahu vahdehu la şerike leh ve eşhedü enne Muhammeden abduhu ve resulühü ve eşhedü enne Aliyyen Velîyullahu' dedi; Hünkar'ın dilinden çıkan ilk söz buydu." Gölpınarlı, Yıl 4)

Hacı Bektaş Velî'nin Ahmet Yesevi ile İrtibatı

Velayetname, Hacı Bektaş Velî'yi doğrudan Ahmet Yesevi geleneği içinde gösterir. Bu durum, her şeyden önce Ahmet Yesevi adının Velayetname'nin kaleme alındığı zaman diliminde, bu menkıbelerin anlatıldığı yörelerde sevgi, saygı, hürmet ve bağlılık açısından özel bir yer edindiğini göstermektedir. Velayetname, Hacı Bektaş'ın Ahmet Yesevi'ye bağlılığını, dolayısıyla öne çıkan ismin Ahmet Yesevi olduğunu ortaya koymaktadır. Burada, Hacı Bektaş Velî'nin Yesevi geleneğinin içinden gelerek, bu geleneğin yetiştirdiği bir isim mi, yoksa, Ahmet Yesevi'nin gölgesinden yararlanarak kendisini kabul ettirmek gayreti içinde mi olduğu sorusu akla gelebilir. Bu soruya doğru cevap bulabilmek için Hacı Bektaş Velî hakkında olumsuz denilebilecek türde bilginin mevcut olup olmadığının tespit edilmesi gerekmektedir. Eğer olumsuz bir kanaat var ve bu

gizlenmek, daha doğrusu değiştirilmek isteniliyorsa, o zaman Velayetname'deki Ahmet Yesevi Hacı Bektaş Velî irtibatının birtakım zorlama emarelerini de içinde barındırabileceği düşünülebilir. Ancak, bize ulaşan mevcut bilgi, Hacı Bektaş Velî hakkında olumsuz bir kanaatin olmadığını; tersine onun farklı kesimler tarafından da sevilen, sayılan bir isim olduğunu göstermektedir. Her şeyden önce, Osmanlı Devleti'nin resmî tavrı oldukça müspettir. Yeniçeri Ocağı'nın Hacı Bektaş Velî'yi pir kabul etmesi, onun hakkında önemli bir işarettir. Ayrıca, Hacı Bektaş Velî'den övgü ile söz eden farklı tarikat mensupları da vardır. (Sühreverdîye tarikatının Anadolu'daki Zeyniyye kolunun şeyhlerinden 1494 yılında vefat eden Mehmet Çelebi, Hızırname olarak da bilinen Divan'ında Hacı Bektaş Velî ile ilgili olarak şöyle der: "Hünkar Hacım Bekdaş gelür ben kulına himmet kılır/ Leşker hesabın kim bilür Hünkar Hacım Bakdaş gelür.../ Seyyid Gazi gördüm gelür önünde Melik Gazi gelür /Sultan Şüca bile gelür Hünkar Hacım Bekdaş gelür.. / Her cula varuben bular kılır namazı Mekkede / Sürüb Medineye yüzü Hünkar Hacım Bekdaş gelür.. / Her hac varurlar Mekkeye hem bile durub vakfeye/ Dahı Safaya Merveye Hünkar Hacım Bekdaş gelür"¹)

Velayetname'de anlatılanlar, Hacı Bektaş Velî'nin Lokman Perende kanalıyla ve doğrudan Ahmet Yesevi ile görüşerek Yesevi geleneğin içinde yer aldığını ortaya koymaktadır. Burada, Ahmet Yesevi ile irtibat öne çıktığı için, zaman ve mekân kavramları anlam ve önemini yine yitirmektedir. Babası, Hacı Bektaş Velî'nin tahsili için iyi bir hoca ararken Ahmet Yesevi'nin halifelerinden Lokman Perende'nin adını duyar ve onun, oğlunu yetiştirmesini ister. Bir gün Lokman Perende ders için gelince, iki kişinin Hacı Bektaş'ın iki yanında oturarak ona Kur'an öğrettiklerini görür. Lokman girer girmez, bunlar kaybolurlar. Hacı Bektaş, onların Hz. Muhammed ve Hz. Ali olduklarını söyler. Bu malumat, hemen bütün mezheplerin, tarikatların bir şekilde Hz. Muhammed'le irtibat kurarak, kendilerini sağlama alma arzusunun bir yansıması olarak yorumlanabilir. Hacı Bektaş Velî'nin Hacı lakabını almasının da yine Lokman Perende ile ilgili olduğuna dikkat çeker.

Diğer taraftan, Velayetname Hacı Bektaş Velî'nin doğrudan Ahmet Yesevi ile irtibatının olduğunu; onun Bedehşan ilinde oğlunu düşman elinden kurtarmasını müteakip, doğrudan Ahmet Yesevi tarafından insanları aydınlatma ile görevlendirildiği hususunu da dile getirir. Hacı Bektaş Velî, Ahmet Yesevi'nin işareti üzerine darı çecinin üzerinde, bir tek darı tanesi bile kıvıldamadan namaz kılar, sonra elifi taç uçarak Hacı Bektaş Velî'nin başına gelir, hırka sırtına geçer, çerağ yanıp huzuruna, âlem önüne gelir. Daha sonra Ahmet Yesevi şöyle der: "Eş Bektaş şimdi tamamen nasibini aldın. Müjde olsun ki Kutbu'l-Aktablık mertebesi senindir, kırk yıl hükmün vardır. Şimdiye değin bizimdi. Fakat bundan sonra biz dünyada (yokluk evinde) çok kalmayıp ahirete göçeceğiz. Sen de Ruma (Anadolu'ya) yönelesin" (Duran, Yıl 1995 165). Hatta, Hacı Bektaş Velî'nin

¹ Mehmet Necmettin Bardakçı, Eğirdir Zeyni Zaviyesi ve Şeyh Mehmed Çelebi Divanı. Isparta-Eğirdir 2008, 175-176).

görev yerinin Anadolu belirlendiğinin işareti olarak dut dalından bir kısmı yanmış olan ağsının Anadolu'ya doğru atıldığı da belirtilir. (Duran, Yıl 1995 165).

Ancak, "gökçe güvercin şeklinde" Rum'a gelen Hacı Bektaş Veli'nin Rum erenleri tarafından pek hoş karşılanmadığı, hatta gelişinin engellenmek istendiği de dikkat çeken bir husustur. (Duran, Yıl 1995 177).

Hacı Bektaş Veli'nin İslam Anlayışı

Velayetname'nin bütününe bakıldığında, Tasavvuf zemininde oluşmuş ahlak temelli bir İslam anlayışının hem mevcut olduğunu, hem de yazılan her satırın içine bu anlayışın adeta yedirilmiş olduğunu söylemek mümkündür.

Hacı Bektaş Veli, Kur'an öğrenir (hem de Hz. Muhammed'den ve Hz. Ali'den) (Duran, Yıl 1995 81), Hacı Bektaş Veli hocası Lokman Perende'nin canı istediği için Arafat'a "bişi" götürür, onunla birlikte Kabetullah'ta "farzları" kılar, bu sebepten "Hacı Bektaş Hünkar" olur. (Duran, Yıl 1995 86). Üç yıl Beytullah'ta kalır (Duran, Yıl 1995 165); "Susen yaprağı üzerinde" (Duran, Yıl 1995 90) veya "danı çeci" üzerinde namaz kılar. (Duran, Yıl 1995 162). Hacı Bektaş'ın işi ibadet, riyazet, taat, zühd ve takvadır: "Ömrü boyunca nefsinin arzularını yapmadı ve kimsenin ayıbını görüp yüzlemedi. Hiçbir zaman taharetsiz yere basmadı. İbadetten ve taatten bir an bile ayrılmadı. Her zaman işi ibadet, riyazet, taat, zühd ve takva idi". (Duran, Yıl 1995 94). Sulucakaraöyük'e gelince Hacı Bektaş mescide girip oturduğu hakkındaki bilgiler de ilgi çekicidir. (Duran, Yıl 1995 214).

Velayetname çizdiği Hacı Bektaş Veli imajında, tespit edebildiğimiz kadarıyla mezhep taassubunun herhangi bir izine rastlanılmamaktadır. Bu durum, Tasavvufi anlayışın ahlak temelli kuşacı duruşu ile izah edilebileceği gibi, Hacı Bektaş Veli'nin geniş kitleler tarafından kabul görmesinde etkin olan onun evrensel boyutu ön planda tutan din anlayışı ile de izah edilebilir. Mesela Bedehşan halkı Müslüman olması ile ilgili olarak Velayetname şöyle der: "Küfrü ve şirk (koşmayı) bıraktılar/ Ere karşı hepsi iman getirdiler/ Allah birdir, Muhammed Mustafa O'nun elçisidir dediler. / Hacı Bektaş Hünkar'ın her hükmüne tabi olduk, o bizim şahımızdır/ Böyle diyerek hepsi Müslüman oldular Şaha karşı hepsi söz verdiler" (Duran, Yıl 1995 146-149).

Velayetname'de hem İslam'ın ahlak temelli anlayışını, hem de Hacı Bektaş Veli'nin engin hoşgörüsünü yansıtan ilginç örnekler bulmak mümkündür. Mesela, mercimeğin taş olması (Duran, Yıl 1995 262) dürüstlük konusunda çok ilginç bir mesaj olarak karşımızda durmaktadır. Harman vakti sapların altına gizlenen mercimek çecinin "hiçbir şey" olduğunun söylenmesinden sonra, "bir şey değilse bir şey olmasın" sözü üzerine mercimeklerin taş olduğu şeklindeki menkabe, insanların dürüst ve tutarlı olmaları, özü sözüne, içi dışına uygun olması konusunda ciddi mesajlar içermektedir. Hacı Bektaş Veli'nin bir "Ruhban"a buğday gönder-

mesi (Duran, Yıl 1995 369) ile ilgili menkıbe de, hem Müslüman olmayanlara yönelik hoşgörünün ve saygının boyutlarını, hem dayanışma ruhunu, hem de dürüstlüğü vurgulayan bir menkıbedir.

Velayetname, ahlaki mesajlar doğrultusunda okunduğu zaman, ahlak temelli din anlayışından beslenen, okuyan insanda güzel çağrışımara yol açan, anlaşılması ve hayata geçirilmesi kolay, ciddi mesajlar içerdiği hemen farkedilmektedir. Öyle ki, Müslümanlar tarafından pek seilmeyen bir “domuz yavrusu”nun incitilmesinden duyulan rahatsızlık bile ustaca satır aralarına yerleştirilmiştir. Ancak, zaman zaman insanı gölgeleyen, düşünüldüğü zaman, “kaş yaparken göz çıkarma” diye yorumlanabilecek birtakım menkıbelerin varlığı da gözden kaçmamaktadır. Mesela, yıllarca haramilik yapan bir adamın Hacı Bektaş Velî'nin “büyük bir yolun üzerine bostan ek, gelip giden yolculara onun meyvesinden ver yesinler. Merak etme bu ağacı da bostanın bir köşesine dik. Ne zaman yeşerirse bil ki senin günahların o zaman gerçekten affolunur” (Duran, Yıl 1995 374) sözleri üzerine bostan ekip gelene geçene yedirmesine rağmen ağacın bir türlü yeşermemesi üzerine ümitsizliğe düşen haraminin, “gammazlık” etmeye giden birisini öldürmesi üzerine ağacın yeşermesinin anlatıldığı menkıbenin, ahlak temelli bir din anlayışı ile örtüştüğünü söyleyebilmek pek mümkün değildir. Velayetname'de, mesaj yüklü olmasına rağmen, akıl dışılığın mesajın bile önüne geçtiği pek çok menkıbe vardır. Bunları, insanların hayal dünyalarını zorlayan, ancak yine de içinde ciddi mesajlar barındıran örnekler olarak değerlendirmek mümkündür.

Sonuç ve Değerlendirme

Velayetname, kaleme alındığı zaman diliminde, yazıldığı ortamdaki Hacı Bektaş Velî algısından birtakım izleri bize kadar taşımış olmaktadır. Velayetname, yazıldığı andan itibaren bir yazılı kaynak olarak değerlendirilmek durumundadır. Ancak, içerik itibarıyla bir tarih vesikası gibi elbette değerlendirilemez. Buna rağmen, Velayetname'nin gerek Hacı Bektaş Velî, gerekse Velayetname'nin kaleme alındığı zaman dilimindeki Bektaşilik hakkında birtakım hakikat pırıltılarının bugüne ulaşmasını sağladığı da bir gerçektir.

Velayetname, en azından kaleme alındığı zaman diliminde mevcut olan Hacı Bektaş Velî algısında İslam dışı birtakım öğelerin ön planda olduğunu düşünmemizin pek mümkün olmadığını akla getirmektedir. İslam Tasavvufu'nda, özellikle Ahmet Yesevi merkezli geleneğe din anlayışının merkezine yerleştirilen “ahlak temelli yaklaşım”ın nadide örneklerini Velayetname'de bulmak mümkündür. Velayetname, İslam'ın yüksek ahlaki değerlerinin, her insanın anlayabileceği şekilde, insan idrakine nasıl sunulabileceğinin ilginç bir örneği olarak anlaşılabilir. Burada anlatılanlar değil, mesaj öne çıkmaktadır. Mesaj öne çıkınca, anlatılanların zamanla ve mekânla irtibatı kendiliğinden önemini kaybetmiş olmaktadır.

Velayetname, Hacı Bektaş Veli'nin ve Bektaşiliğin Ahmet Yesevi ve Yesevilik'ten bağımsız olarak ele alınamayacağı kanaatini güçlü kılmaktadır.

Müslüman kültürün en ciddi açmazlarından birisi, süreçleri algılamanın güçlüğü ve geçmiş, şimdiki an ve geleceğin iç içe girmiş olmasıdır. Velayetname türü eserler, içindeki hakikat kırıntılarının ayıklanması pek kolay olmadığı için, dikkatli okunmadığı takdirde, hem anakronizme, hem de hakikatle hakikat olmayanın içi içe girmesine ve insanın gerçeklikle bağının yitirilmesine yol açabilmektedir.

Geçmişten bize gelen her türlü bilgi, belge ve veri önemlidir, anlamlıdır. Ancak, bize ulaşan her şeyin, ciddi bir eleştiri süzgecinden geçirilmesi gerekmektedir. Hacı Bektaş Veli, "iman akıl üzeredir" derken, akla rağmen iman olmayacağını, İslam'da akla aykırı bir şeyin bulunmayacağını ya da bulunmaması gerektiğini hatırlatmaktadır. Ne var ki, Hacı Bektaş Veli'yi anlatan eserler bile, çoğu zaman, belki de mesaj kaygısıyla, aklın varlığını unutabilmektedir. Özellikle menkıbe türü eserleri akıl süzgecinden geçirmek pek kolay olmamaktadır.